

242 hoc cyclorum lunarium conditio patiebatur; antiquis maximè temporibus, quibus nondum tanta siderum pertita fuit. Et quamvis initio optimè constitutum fuise popularis anni descriptionem, & ad Lunæ cursus exactam velimus; minimè id tamen potuit esse perpetuum quemadmodum Christiani post Nicenæ tempora suo exemplò didicenter. Ego ergo verisimile biduo nonnumquam, aut triduo civiles Neomenias à medis Novilunii aberrasse, vel citra comprehendenditionem, ac translationem dierum, propter cycli, & popularis anni vitium. Hoc autem anno illo, quo paschæ est Christi, accidisse, si nihil perfaudet aliud, difficultas ipsa certe conciliandi cum Paschate Iudaico & festa feria plenilunia; ac tot eruditorum hominum fructu in eam inquisitionem collata vigilia; tum Epiphanius, & aliorum auctoritas, in eam nos suspicemus vehementius impellunt. Alterum est; Feriarum translationem, ac totum illud legitimorum dicunt, reculorūmque discrimen non adeo vetus esse, ac Iudei quidam, & è nostris complices opinati sunt: neque Christi Domini tempore, ac ne longè quidem postea illud obseruat, atque institutum fuise. Testes enim Iudeorum peritissimos adhibuius; qui morem illum fero tandem receptum esse docuerunt, postquam evero templo, ac syneidris omnibus è Iuda sublati, Neomenias alter, atque ex visione ipsa, & denunciatione constitutas habuerunt. Proinde sexto circiter post Christum sacerculo totum illud translationis negotium excogitatum est, illorum ex sententia colliguntur. Tamet' multò id etiam recentius nonnulli faciunt. Hoc mihi satis est, multiplices illas cautiones tricas, & ambages, que in Hebreorum computo traduntur, vel ex ipsorum sententia, nihil ad Christi facultum, & institutum a nobis disputatione de Passione die pertinere. Consulantur ea, quæ ex R. Mose ben Maimon, cap. vii. Kiddusch hahodesch.

Animadv. Parte 1. Iad in Animadversioribus adduximus. His duabus extortis, quorum prius paucis exceptis, penè ab omnibus admittitur; posterus à Catholicis plerisque, non eadem tamen, qua à nobis improbatum est, neque probabili certe ratione refellitur; ad alterum genus argumentationis, quod est in Evangeliorum auctoritate situm, revocanda est oratio, ut ex ea constituantur, eodem, an diverso ab Iudeis reliquis die Christus Pascha celebravit.

CAPUT XVI.

Expendunt utriusque momenta partis; & pridie, quam Iudeos plerosque, Christum Pascha celebrasse defenduntur.

QUONIAM igitur omnis est nobis ad auctoritatem, ac testimoniorum contentionem redacta quæstio; is erit profectio, nisi fallimur, optimus disceptans controversia modus, ut ea pars vincat, quæ ejusmodi pro se auctoritates adduxerit, quas alter, atque ea vult, & sua interest, probabiliter, ac prudenter interpretari nequeas. è contrario vero cedat illa, veritatisque contra manus, que ius utratque testimoniis, quorum sit alteram in partem interpretatio facilis. Si igitur, velut ex sponso, pars utraque sic agat, me quidem judice, causa superior erit illa, que Christum pridie, quam Iudei plerique fecerunt, immolas Pascha defendit. Nam Joannis illa verba, quibus ininititur, ita diserta, & perficiuntur, nihil ut ad illorum mentem dici potuerit expressius. Quæ de Evangelistis autem ceteris ex adverso proferuntur, pro aliorum opinione speciei quidem ipsa mediocre; re autem vera momentum omnino nullum adferunt. Ut ab eo, quod primum est, ornatus locis diamur, expendamus, si libet, Joannis locum illum caturum præterea, scilicet annos xix, 14, qui non exprefior quidem reliquis, sed die, quæ tergiverbationi, cavillationique minus opportunitate videbatur. *לְיָמִינֵי פֶּשַׁת*: *Erat autem Paracœve Pascha*, ait Evangelista. Quibus est verbis invictum illud argumentum conficitur, nondum illo die Pascha fuisse, scilicet perei si quidem Paracœve Paschatis fuit. Atenim Toletus in caput xiiii. Joannis, Ribera in idem caput, Baronius, & alii omnes, qui alter sentiunt, Paracœve Pascha vocari putant, non quod Paracœve Pascha esset, sed quod esset Paracœve Sabbati, in quam Pascha cederat: *Nullus enim fessi in tota scriptura* (Toleti verba sunt) *dicitur Paracœve, nisi Sabbati, quia in solo Sabbato non*

licet preparare quæ ad eum necessaria erant. Venimus minime sanè tolerabilis est ista ratio loquendi; Paracœven dici Paschatis diem aliquam, quid in eam incitat Pascha. Est enim *וְמִגְּנֹדֶל*; appellatio *וְאַתָּה*, & ad insequentem diem *וְיָמִין* habet, ut apud nos vigilæ nomen. Quamobrem uti si Natalis Dominici fessus dies in feriam 11. incurat, nemo de Dominica ipsa pronunciet: Hodie vigilæ est Dominice; hoc est, dies ipsa Dominica, in quam vigilæ Natalis incidunt: ita ne illa altera illa ferri potest loquendi formula; Paracœven Pascha ipsummet est Paschatis diem, quod in eo Paracœve Sabbati contigerit. Ineff' enim in Paracœve vocabulo notio ac potestas adverbii pridie. Unde tam absonum est, Paracœven fessi cuiuslibet pro illo ipso, cuius Paschœ est, usurpare die, quam Natalem Dominicum, qui sit pridie Dominice, appellare pridie Natalis, eo sensu, quod pridie Dominicæ sit, in eam que Natalis dies incurrit. Alia est vocis Dominicæ ratio, que non *וְמִגְּנֹדֶל* sit; ut vigilæ, ut Paracœve: fed absolute notione prædicta. Unde Dominicam Pasche merito dicimus; in quam solam Pascha convenit. Nam quod Paracœven negant alterius fuisse diei, quam Sabbati; id vero falsissimum est. Quilibet fessus dies suam *מִגְּנֹדֶל* habuit, quam *בְּרוּךְ הוּא* nominant Hebrei: quorum quidem commentarii dierum ejusmodi mentione sunt referiti. Illud vero quale tandem est; nullus altius fessi festi, quam Sabbathi, Paracœven in Scriptura legi? An non disertissima Joannis verba sunt, quibus Paracœven Paschatis appellat? Paracœves nomen apud filios Evangelistarum exstat, ter à Joanne, femel à singulis tribus expressum. Nullus est autem in iis locis, ubi Paracœve Sabbathi sic aperte nominetur, ut à Joanne, Paschatis ipsius, nullus, inquam, ubi non perinde Paschati, ac Sabbatho Paracœves vocem fas sit tribuere. Que est igitur ista ratio; Paracœven est Paschatis inficiari, contra quam Joannes ipsæ nominatim scripsit: solus fessi Sabbathi velle; quod in tota Scriptura nulquam legatur? Nec illud valet; solo die Sabbathi vetitum fuisse ciborum apparatus; id eoque foli huic *מִגְּנֹדֶל* esse concessam. Neque enim qui sic ratiocinantur, animadvertiscant, *מִגְּנֹדֶל*, id est præparationem, non cibariorum dumtaxat, sed aliarum rerum insuper fuisse, que ad diem festum opus erant, ut Joannes loquitur. Cujusmodi serviles opera fuerint, quæ cum fello ipso die præstari nequent, eas pridie scilicet antevertent. Inde *מִגְּנֹדֶל* origo. Sane Paracœven Pascha fuisse, Baronius ipse ad annum xxxiv. Num. clxi. planissime demonstrat, cámque coenam puram à Iudeis appellatam silent.

Alter Joannis locus è cap. xviii, 28. non minus licet: ubi Judæos refert eo die, quo crucifixus est Christus, Prætorium ingredi noluisse, *ne contaminaret*, & ut manducarent Pascha. Unde necessario concluditur, nondum illo Pascha manducasse. Hic Paschatis vocabulum varias ad significaciones transference, qui urgeri se tam differe testimonio vident. Una est Abulensis interpretatio maximè communis, Pascha non pro agno legitimo sumi, sed pro sacrificiis Paschalibus quæ post septem azymorum dies celebantur mos fuerit. Quod imprimis ex Deuter. cap. xvi, 2. probari solet: *Immobilis Pascha Domino Deo tuo de oibis, & de boibis*. Ubi Pascha, id est Pascha de bobus fieri demonstrat. Item lib. ii. Par. cap. xxx. & xxxv. Pascha vocantur hostia ipsæ, que toto septuaginta mactabantur. Cap. xxxv. com. 9. principes Levitarum dederunt ceteris Levitis ad celebrandum Pascha quinque milia peccor, & boves quinque. *וְיָמִינֵי פֶּשַׁת*, obtulerunt Levitis in Paschata. Ex iis vero sacrificiis, quæ Pacifica, vel Eucharistica erant, quilibet à populo, qui quidem mundus esset, poterat vesci. Toletrus Numerorum cap. xxviii. ad eamdem sententiam citat. Sed in eo capite de holocaustis dumtaxat agitur, quemadmodum & Levit. xxii. aut etiam de hinc, quod pro peccato fiebat; è quibus videntur pars nulla vulgi in epulum cederet.

Adversus hac duo cum eruditis viris præscribimus. Primum, tamet' Paschatis vox ea significione in Scripturis usurparetur, in illo tamen Joannis loco, non videri alter accipi, quæm vulgata & contrita notione. Quamvis enim *וְמִגְּנֹדֶל*, *וְיָמִינֵי* reliquæ hostias nonnumquam appellatas esse fateamur; quod nondum concedimus; id eatenus ferri potest, ut quod ea voce præcipue significatur, iisdem locis expressum fuerit, adeo

ut Paschatis nomen agnum ipsum primari, ac nullo alio insuper addito demonstret; reliquæ hostias nonnisi ex accidenti; quatenus ad totam celebratatem, & ilorum dierum hilaritatem, ac festas dapes, & sacrificia declaranda usus vocabuli itius extenditur. Cum autem abolutè *וְמִגְּנֹדֶל*, aut, quod amplius est, *פָּגְעֵר* *וְמִגְּנֹדֶל* legitur, id vero ad unum agnum Paschalem pertinet, reliquis omnibus sacrificiis exclusis. Atqui ne illud quidem facile concedimus, Paschatis voce aliud sacrorum genii illa ratione comprehensum; nec ea fatis idonea putamus argumenta, quæ ex alatis Scriptura locis eruntur. Horum prius ex *אֲקָדָם* nobis, atque adversariis displicet: verum est ergo posterius; ante Paschale festum à Pontificibus indicium, & illegitimum, Christum Dominum Paschati suo operatum fuisse. Abulensis in Latinum ciuitas ad editionem intentus, observat non esse scriptum *ante festum Pascha*; sed *ante diem festum Pascha*. Inter haec autem duo discrimen infinitius putat Evangelistam, qui si dixisset, ante Pascha cenare cum Discipulis Chritum, intelligeretur, inquit, *quod cenafet die tertio decimo, cum Pascha est die quarto decimo*. Conditionalis ista lottatio proprie perficua faltatis arguitur. Nam & *וְאַתָּה* *וְיָמִין*, id est, *ante festum*, scripit Joannes; neque tamen id valet, decimo tertio die cenare Christum. Quare Latinorum ilorum verborum notio; *ante diem festum Pascha*, ad Graci contextis sententiam exigenda venit; ut idem sit festus dies Paschæ, ac fuitum ipsum Pascha. Quo Iudeorum consuetudo pertinet, qui ut dierum ita festorum, ac celebratum initia ab occasu Solis, & inuenire nocte capere solebant. Quam ob causam Joannis xix. *Iudei, quoniam paracœve erat, ut non remanearent in cruce corpora Sabbatho, regaverunt Pilatum, ut frangentes eorum crura, & tollerentur*. Cruciariorum corpora ideo depolare, ac sepelire maturarunt, quod cum Paracœve ipsa jam esset; id est vespera prior, quæ preparabatur agnus; & altera jam instaret vespera, quæ eadem Sabbathi principium erat; vesperi sunt ne hac ipsa posteriora vespera, & initio Sabbathi incongruent, julta facere prohiberent. Hac igitur Abulensis observatione rejecta, vulgo ita fere ceteri respondunt; communi ulti loquendi consuetudine Joannem, diem festum Pascha civilem, & artificiosum intellexisse, qui ab ortu Solis ad occasum extenditur. Verum cum Paschalis ipsa celebrat, que agni epulo præcipue constabat, pridie civilis diei, qui ab ortu Solis incipit, peracta fuerit, eaque vespera proprie Paschatis nomen habuerit, non videtur *וְמִגְּנֹדֶל* illa committenda; ut ipsum tempus, quod maximè proprie Pascha, five festum Pascha nominatur, *ante festum Pascha* fuisse dicatur. Quamvis enim Paschatis vocabulum tam de civili die sequenti, quam de sex aliis usurpari posst; in illa tamen Evangelica narratione, quæ Paschalis agni, atque cenæ mentio fit, festum Paschatis propria & uitata notio potius accipitur. Hoc enim considerandum est, totam Paschatis functionem, adeoque canam nominis, & originem in vesperino illo epulo confitere. Proinde nimis illa videtur absurda, & absurdâ loquendi formula; ante festum Paschatis, Christum Pascha celebrare; hoc est eo quidem momento temporis, quod festum propriæ Paschæ diceretur; sed ante civilem Paschatis diem.

Aliud est Burgenis argumentum ex Paschalis festi religione depromptum; quæ omnia illa venum exerceri, Burgenis argumentum. quæ à Iudeis eo, quo crucifixus est Christus, die prædicti leguntur, cujum modi est capituli iudicium instituti; reum filtrare, acculare, interrogare, testes producere, condemnare, ac damnatum deinde ad Praesidem deducere, comitari ad supplicium, præterentes angariare, & ad onus ferendum cogere. Quæ quidem omnia festis diebus agi, nominatimque primo die azymorum, nefas futi. Nam de isto ipso die feto, Exod. xii. cavitur, nihil ut in eo fiat operis, exceptis iis, quæ ad vescentium pertinent. * Addit Burgenis sepulcrum officium ipsum, quod non minus festis diebus interdiceatur. Si enim Sabbatho funus curare non licuit, ut ex historia Dominicæ sepulcrum manifestè colligitur; nec in ipso Paschatis id feso licuit; cum exceptis iis, que ad cibos pertinent, eadem quæ in Sabbatho, feriandi necessitas imponita sit. Nam quod exemplum Tobiae ex cap. 11. profert; olim ab eruditis viris obviis est datum: qui hoc admonuerunt, aliam juris communis, & ordinarii rationem effe, aliam necessitatis, qua fit, ut legi plerumque derogetur. quale fuit illud Tobiae factum.

Quamquam haud me præterit, viris quibusdam eruditis altera videri; qui cum ceteris festis, tum Sabbatho pars II.

* Augustinus Tract. cxx. ad hoc: *ibi ergo propter Paracœven &c.* propter Paracœven, quam coenam puram Iudei Latinè usitatis apud acceleratam vult intelligi sepulcrum, ne adsperseretur, quandojam, nos vocant, facere talis aliquid non licet. *Isauius.*

fas fuisse volunt mortuos sepelire. quod & Cajetanus in xxiiii. Levit. caput exigitur; & Serrarius in Iosue v. Quæst. xxix. quod in presentia disceptare nihil necessitate est. Favet huic argumento, opinioneque nostra, quod Iudeo de Christi nece deliberantes statuisse Matthæus cap. xxvi, 5. refert: *Non in die festo; ne foris tumulus fieret in populo.* Verebant enim ne si festo die Christum comprehenderent, ac rem peragerent, justa inde populi esset offensio. quod profecto minime devitarent, si in ipso Paschæ solenni et rei operam deditissent. Tum quod Apostolis in mentem venisse testatur Joannes cap. xxi, 29. quando Christus Iudeo dixit: *Quod facis, fac cito. tamquam iis verbis iustificisti, ut ea quæ opus erant ad diem festum emeret. Unde facta ratiocinari, nondum diem festum appetere; qui si jam iniisset, nihil magis, quam in Sabbato, emere aliquid liceret.*

Præterea neque parvi pendendum illud est argumentum, quod ex Joannis verbis conficitur, cap. xxi, 1. cum ait: *Iudeo, ut non remanerent in cruce corpora Sabbato; Erat enim magnus dies ille Sabbati; rogavisse Pilatum, &c.* Quod nominatim de Sabbato illo scribit, magnum fuisse diem, nemo alter interpretari queat, quām alterius fetti concurrit, ac religione ceteris insigniorem fuisse. Illud verò ne finge quidem aliud potest, quām Pascha, fī prima dies azymorum. Nam ut cū Abulensi, ac esteris contrariantur partium auctoribus magnum ideo nominari diem illam arbitremur, quod in eum secunda dies azymorum incureret, adquæ frequentioribus sacrificiis, ac ceremoniis idem ille celebraretur; adduci non possumus. Tum hac enim probari interpretatio potest, si secundus dies azymorum, aut alijs omnino, præter primum ac novissimum, festus, ac solemnis esset habitat. Quod secus se habet, ut ex Levit. cap. xxii, constat. Quare non potest Sabbati religio profana diei accessione major fieri. Restat igitur, ut alterius incursione fetti magnus ille dies ab Evangelista nuncupetur: cuiusmodi nullum præterquam Paschatis excogitari potest.

Hac sunt argumenta præcipua, quæ altero die persuadent, quam quo Iudei plerique, Dominum Pascha celebrafæ, que in aliorum commentariis copiosius enarrantur. nos autem ne quid ad proposita questionis intelligentiam defiderari posset, eadem illa percensem fætem ac perstringere debuimus. Cum iis portò si altera contraria sententia præsidia, & testimonia comparentur, multo ad interpretandum faciliora, minisque firma videantur. Etenim tota vis illorum fere una hac cautione labefactatur: Christum legitime tempore Pascha peregrinæ; Iudeos autem plerisque alieno, nec legitimo. Quare tum Christus epulatus est, prima dies azymorum revera, & ex legis, ac veteris ritus præscripto fuit: quamvis ex Iudaorum corruptela depravationeque nondum illa censeret? Quocirca duplex Pascha anno illi fuit; alterum legitimum; alterum præpostorum. Illud Christus Dominus cum Iudeis aliquot sacerdoti mente prædictis; hoc Pharisei, Scribe, cum Iudeis plerisque tenuerunt. De priori tres Evangelista intelligendi sunt, quando primam azymorum diem nominant. Marcus verò cū addit, quando Pascha immolabatur; nihil docet aliud, nisi per id tempus agnum immolari consuevit, hoc est in ipso Paschatis solenni, tam legitimo, quam alieno tempore celebrato. Lucas porro & Iudei & Iosue & Iudæa, inquit, in qua operebat immobili Pascha. quæ si quis subtilius accipere velit, faveat opinioni nostra. Iudeos enim significant & Iudei & Iudei. Et autem ad institutum nostrum ultimum maximè, opportunitaque illa ratio, quām in Animad. Epiphanius plenius exposuitus; Paschalem & Iudeum, quæ anno ultimo vite Christi contigit, non ex legitima aliqua, & moribus recepta, sive ordinaria translatione feriarum ortum habuiffe. quod omnes illi, qui probatam nobis sententiam sunt, haec tenet; putaverunt; nec ex alia quam honesta causa, ritu publicum in usum, & consuetudinem admisso profectam fuisse. Neque enim quod usi communis sancitum esset, Christus ullo modo violenter

Quod igitur plura tribus Paschata Joannes expredit, ex ejus cap. v. conficiunt: *Poſt hæc, inquit, erat dies ut coſteſus Iudeorum. quem diem non alium, quam Pascha fuisse tentiuit.* Primum itaque Pascha solus Joannes recessit. Secundum præter Joannem capitulo illo quinto, i.e. Matthæi cap. xii. Marci 11. Lucæ vi. commemorari complures arbitrantur; quibus in locis Christi, & Apostolorum per fata transitus describitur. Hoc enim tempus adulta jam missis azymorum ferias indicat. Terrium Joannis vi. Matthæi xiv. Marci vi. Lucæ ix. contineri vulgo statuant. Nam paulo ante Pascha Christum

* Prosper lib. de gloria sanctorum cap. 2. ait sanctoros resurrectos ad tricennalem juventutem, in qua Christus passus est. Bernar-

dus Homil. 1. de Circumcisione, censet Christum post xxx. annos paſſum esse.

Christum v. millia saturatus Joannes ostendit. At Scaliger tertium illud Pascha facit, quod ex historiâ Christi per segetes ambulantis efficitur; & ab illo Joannis v. discrimina: ut quinque numerentur. Postremum est

Eusebius lib. viii. de Demonstr. prædicationi Domini pg. 249. ni regis & quæs. in differt tribuit. Et lib. i. Hist. cap. ix. quartuor annos non integros; quos per totidem Pontifices Hebreos nimis oscitantur, & imperite partitur, quos Anano, five Annæ ordine successively refert. Quod quām sit absurdum lib. 11. cap. xxxi. docimur. Qui præter Eusebium tres annos cum aliquot mensibus affinet, haud temere inter antiquiores invenias. Plerique verò bientium dumtaxat solidum, cum excurrentibus mensibus imputant. Irenæus lib. 11. cap. xxxviii. Apollinaris Laodicenus apud Hieron. in cap. ix. Daciensis; Origenes lib. 11. contra Celsum, cum ait Iudæam non solidum triennium egisse cum Christo: Epiphanius Hæres 11. quæ est Alogorum. Hæc opinio vetustissimum Patrum, cum propter eorum auctoritatem valde probabilis est; tum quod Joannis Evangelio consentanea est, à quo non plura tribus Paschata referuntur. Hoc enim inter omnes convenit, Joannis qui postremus omnium Evangelium scripsit, eo consilio singula Paschata, hoc est Dominice prædicationis annos, & articulos distinxisse, ut à ceteris negleguntur in historia Dominicæ temporum ordinem posteris commendare. Quonamobrem cum duo dumtaxat ante novissimum, & & quæs. post baptismum Paschata non minet, merito Patres illi totidem non plura numerantur. Sed probabilem, ut diximus, opinionem complices illorum non satis probabili argumentatione defendunt; tum in dubiose paschatis solennibus distinxerint, vehementius offendunt. Quod enim Isaia 1xi, 2. Christus missum se dicat à Patre καὶ σὺ εὑρεῖς καὶ δένοις, καὶ οὐκέτι ἀνθρώποις πραδικεῖς annum Domini acceptabilem, τὸ δὲ retributioνis: ex eo conculserunt, alterum, qui acceptibili responderet, τὸ ἀνταπόδοτον successere. Hanc enim rationem Epiphanius informat Hæres 11. N. xxv. Biennum itaque τὸ ἀνταπόδοτον præstitum: ita priore anno pacifice, ac nemine adversante functionem suam obierit; posteriori vero emulos, & obredactores Judæos fit expertus. Sed ea collecti falsum assūmit; & Iaia testimoniū ab germano seni alienam in sententiam detorquet. Acceptabilis annus à Propheta, pro eo quod est gratius, ac Deo, non Judæi placitis, usurpatum; atque omne, quo in carne veritus est, prædicationis tempus amplectitur; ut interpretatur Hieronymus, & ante hunc Irenæus. Neque verò primus ille prædicacionis annus fine offensione, ac vexatione transfactus est. Imò verò quām plurimas à Scribis, & Phariseis infidias contumeliasque perperas est; ut pōst paulo declarabitur.

In amborum autem designatione Paschatum Irenæus, & Epiphanius parum attenti sunt. Nam ille primum dicit eis, cuius est mentio Joannis cap. 11, 13. secundum, quod est cap. v, 1. ubi diem festum Evangelista nominat cum hoc alterum cap. vi, 4 confundit; ante quod multiplicatorum panum miraculum patratum est. Falso igitur Irenæus auctoritatem adducunt, qui secundum Pascha ex eo defendunt illud esse, quod Joannis v. continuat: tertium, cuius mentio est Joannis vi. Neque enim duo ita distinxit Irenæus; sed in unum conflavit. Quæ si separanda putasset, prius illud Joannis v. numquam Pascha vocare. Nam triantum, non tantum Paschata Christi prædicationi tribuit. At Epiphanius primum Pascha idipsum esse definit, in quo Christus vociferatus est, Si quis sit, veniat ad me; & bibat; Joannis v, 37. Secundum de quo in eodem capite dicit: Non ascendat ad diem festum istum. Verum doceo hac à Christo pronunciata ad unum, & idem festum Scenopegia, non Paschatis attinet. Deinde præpostere ab Epiphanius referuntur. Nam quæ primo loco usurpata scribit, ea festo exente; quæ posteriora ponit, ea ante festum conflat ab illo esse prolata.

Quonamobrem altera tria hæc à nobis Paschata constituta sunt: postquam eorum argumenta, qui plura tribus computant, spenderimus. Horum est vis omnis in Joannis v, 1. posita; quod ibi dies festus concipiatur; quem negant alium videri posse, quām Pascha. Ab eo verò, quod cap. vi, 4. sequitur, omnino disinguendum videtur. Ex quo tria ante τὸ σωματίου con-

tinetur, & qui plura tribus computant, qui plura tribus memoratur, & ante quod millia hominum quinque totidem panibus saturata sunt, ab eodiversum est; quod quæs. a tribus reliquo Evangelistis tacitè significatur, quando Christum per fata iter habuisse scribunt. Id enim per azymorum ferias contigit. Nam illa per segetes ambulatio, Matth. xi. Marci 11, 23. Luce vi. narratur. Secundum quām miraculum illud saturate plebis Matth. xiv. Marci vi. Luce ix. describitur. Igitur cum Sabbathum Deuteroproton, per quod sata perambulata sunt, Paschata posterius sit, panum verò miraculum Paschate prius; duo esse, disinctaque necesse est Paschata: quæ cum primo, quod à Baptismo proximum est; & postremo, in quo crucifixus, quatuor efficiunt. Hæc illi. Verum dies ille felix Joannis v. gratis Pascha efficitur. Nam Chrysostomus, Cyrillus, & Maldonatus Pentecosten esse malunt. ait festum Sortium, five Phurim, quod Adar xv. celebratur. Quod si Pascha istud esset, procul dubio ab Joanne ita vocaretur; qui alia duo nominatio appellavit. Nam quod ad Sabbathum Deuteroproton spectat, transistumque per segetes, potest hæc historia primo Paschati, & à baptismo proximo subjici, ut postea confitabit. Nihil habent nisi postremus omnium Evangelium scripsit, eo consilio singula Paschata, hoc est Dominice prædicationis annos, & articulos distinxisse, ut à ceteris negleguntur in historia Dominicæ temporum ordinem posteris commendare. Quonamobrem cum duo dumtaxat ante novissimum, & & quæs. post baptismum Paschata non minet, merito Patres illi totidem non plura numerantur. Sed probabilem, ut diximus, opinionem complices illorum non satis probabili argumentatione defendunt; tum in dubiose paschatis solennibus distinxerint, vehementius offendunt. Quod enim Isaia 1xi, 2. Christus missum se dicat à Patre καὶ σὺ εὑρεῖς καὶ δένοις, καὶ οὐκέτι ἀνθρώποις πραδικεῖς annum Domini acceptabilem, τὸ δὲ retributioνis: ex eo conculserunt, alterum, qui acceptibili responderet, τὸ ἀνταπόδοτον successere. Hanc enim rationem Epiphanius informat Hæres 11. N. xxv. Biennum itaque τὸ ἀνταπόδοτον præstitum: ita priore anno pacifice, ac nemine adversante functionem suam obierit; posteriori vero emulos, & obredactores Judæos fit expertus. Sed ea collecti falsum assūmit; & Iaia testimoniū ab germano seni alienam in sententiam detorquet. Acceptabilis annus à Propheta, pro eo quod est gratius, ac Deo, non Judæi placitis, usurpatum; atque omne, quo in carne veritus est, prædicationis tempus amplectitur; ut interpretatur Hieronymus, & ante hunc Irenæus. Neque verò primus ille prædicacionis annus fine offensione, ac vexatione transfactus est. Imò verò quām plurimas à Scribis, & Phariseis infidias contumeliasque perperas est; ut pōst paulo declarabitur.

In amborum autem designatione Paschatum Irenæus, & Epiphanius parum attenti sunt. Nam ille primum dicit eis, cuius est mentio Joannis cap. 11, 13. secundum, quod est cap. v, 1. ubi diem festum Evangelista nominat cum hoc alterum cap. vi, 4 confundit; ante quod multiplicatorum panum miraculum patratum est. Falso igitur Irenæus auctoritatem adducunt, qui secundum Pascha ex eo defendunt illud esse, quod Joannis v. continuat: tertium, cuius mentio est Joannis vi. Neque enim duo ita distinxit Irenæus; sed in unum conflavit. Quæ si separanda putasset, prius illud Joannis v. numquam Pascha vocare. Nam triantum, non tantum Paschata Christi prædicationi tribuit. At Epiphanius primum Pascha idipsum esse definit, in quo Christus vociferatus est, Si quis sit, veniat ad me; & bibat; Joannis v, 37. Secundum de quo in eodem capite dicit: Non ascendat ad diem festum istum. Verum doceo hac à Christo pronunciata ad unum, & idem festum Scenopegia, non Paschatis attinet. Deinde præpostere ab Epiphanius referuntur. Nam quæ primo loco usurpata scribit, ea festo exente; quæ posteriora ponit, ea ante festum conflat ab illo esse prolata.

Quonamobrem altera tria hæc à nobis Paschata constituta sunt: postquam eorum argumenta, qui plura tribus computant, spenderimus. Horum est vis omnis in Joannis v, 1. posita; quod ibi dies festus concipiatur; quem negant alium videri posse, quām Pascha. Ab eo verò, quod cap. vi, 4. sequitur, omnino disinguendum videtur. Ex quo tria ante τὸ σωματίου con-

H h 3 pescantes

240 plicantibus illos reperit, Matth. IV. Marci I. Luca IV. Tertio cum Petri nave confusa, copiosum ei pescatum praebuit, Luca V. Leprosus poitea repurgatur, Matth. VIII. Marci I. 40. Luca V. 12. Tum Paralyticus sanatur, Matth. IX. Marci II. Luca V. 17. Matthaeus à telonio vocatur: Matth. IX. 9. Marci II. 14. Luca V. 27. Discipuli Joannis expulstorum cum Christo, iisdem in capitibus. Denum Pascha primum post baptisatum, Joannis II.

Contigit baptis̄m Christi anno quintodecimo Tiberii Cæsaris, C. Fufio Gemini, C. Rubellio Gemino Cosi, qui annus eft ab Urbe condita pcc:xxxii i, feundum Varonem: Julianus lxxiv. Dionysianus xxix. uti ſuprā demonſtratum eft. Hæc eft communis omnibus fere Chronologis ſententia: tametis in annis Christi computandis haud inter fe conſentiant. Etenim Baronius illum ipfum numerat xxxi. Onufrius xxx. Hic enim anno i; ille biennio vulgare computum an- teverit. Revera tamen annus iſte xxix. eft Dionysianus, Periodi Julianæ 4742. cyclo Solis x. Luna xi. Novilium vernen⁹ ex Prutenicis tabulis Aprilis 11. feria 7, 11, 36, 4°, poft mediam noctem. Plenilunium Aprilis xvii. feria 1, 5, 58, 5°. Sed Judeos per illud tempus accuratos Lunas motus adhibuiuſe, non eft ve- rifiſime. Quare omnis illa lunaris temporis circumſcrip- tio, quam Scaliger proponit, commentitia eft; pra- ſertim qua ex confita Periodo Alexandria petitur. De variis antiquorum opinionebus in baptis̄m die conſtruendo, diximus ad Epiphanius.

Gesta anni secundi à Paschate primo ad alterum Pascha.

Sub idem Paſchatis tempus , Christus negotiatores , & collybiftas a tempo ſubmovit , ut refert Joannes . Poſteā vero per fata tranſiit , in Sabbato deuteroprotō ; Matth. xii. Marci ii., 23. Lucae vi. Cum Nicodemo colloquio habuit , Joannis iii. cuiusdam aridam & mortuam manum reſtituit . Matth. xi., 9. Marci iii. Lucae vi. 6. Joannis diſcipuli de Chriſto conqueſtunt apud magiſtrum ſuum ; ſed ab eodem iterato de illo teſtimonio concenterūt . Joannis iii., 22. Paſſo poſt Joannes in carcerem compingitur ; Matth. xiv., 3. Marci vii. 17. Lucae iii., 19. Nam poſt Paſcha , Chriſtique cum Nicodemo colloquium in fulſepto baptizandi mu- neſtare Joannes aliquanto tempore perlitit , ut Joannes indicat . Poſtquam Joannes in carcerem miſiſus eſt , Chriſtus in Gaillam , & Zabulonitem , ac Nephthalimēdēm ſeſe contulit : quod Matth. cap. iv. 12. & Marci i. 17. refertur . Qui Chriſti reditus in Galilam per- peram conſundi ſolet cum eo , cuius Lucas cap. iv. 14. memint . Hic enim proxime poſt tentationem incidit ; quando & in patriam veniens , penè illiſe à ſuis interfe- cūs eſt . Exinde penitentiam prædicare coepit : ac pri- mū Apoſtolos diuocēm elegit ; Marci iii., 13. Luca vi. 12. Hanc primā Apoſtolorum elecctionem Mat- theus præterit . Quæ quidem eodem ferme , quem habuit in monte , prior videtur . Varii ſubinde ferme- nes habitū ſunt a Chriſto , partim ad Diſcipulos , partim ad reliquā multitudinem , qua in montem con- fluerat ; Matth. v., vi., vii. & Lucae vi., 17. aliaſe capiſtis . Inde Centuriōneſ ſervus a morbo liberatur ; Matth. viii., 5. Lucae vii. Joannes eſt vinculus diſcipu- los ſuos ad Chriſtum allegat . Luca vii., 18. & Matth. xi. Peccatrix mulier epulanti Chriſto ſupervenit , Luca vii., 37. Dæmoniacum mutum ſanat ; & Judæos obſtre- fantes caſigat . Matth. xi., 22. Marci iii., 20. Luca xi., 14. Parabolam multas ediferit . Matth. xiii. Marci vi. Lucae viii. Poſt in altum evenitus procēlā ſedat , ac dæmones in poreos ſubire permittit : Matth. viii., 18. Marci iv. 35. Lucae v. & viii., 22. Mulier a fanguinis profluvio curatur : & Archifynagogi filia revocatur ad vitam : Matth. ix. 18. Marci v., 21. Lucae viii., 40. Cæſis duobus lumen reſtituit : Matth. ix. 27. Mutus & Dæmoniacus liberatus , Matth. ix. 32. Marci vii. 32. Mox in patriam reverſus , ibi miracula nulla facere po- nit . Matth. xiii., 54. Marci vi. Apoſtolos ad prædi- candūm Evangelium mittens variis illos praecipit , ac fermonibus inſtituit : Matth. x. Marci vii. 1. Lucae ix. Joannes ab Herode necatur . Matth. xiv., 3. Marci vi. 17. Lucae ii., 19. quod paullō ante Paſcha contigit . Se- cundūm hæc Apoſtolos ad Chriſtum rediſſe , & que- gerant renunciatię , refert Marcus vi. 30. & Lucas ix. 10.

Incidit Pascha secundum anno sextodecimum Tiberii,
M. Vinicio Quartino, C. Cassio Longino Cos. anno
Urbis DCCCLXXXII. Juliano LXXV. quo cum Dionysius
nun concurrit annus XXX. Periodi Julianae 4743. Novi-
lunium vernum Martii XIIII. feria IV. 30, 24, 41. Ple-
nilunium Aprilis VI. feria V. hora 14. 48, 42¹. in meri-
diano Prutenico, cyclo Luna XII. Solis XI. littera A.
Gesta anni tertii usque ad Passione.
Christus cum Phariseis de divinis, humanisq[ue] tra-

Gesta anni tertii usque ad Passio nem.

Christus cum Pharisaeis de divinis, humanisque traditionibus alteratur: Matth. xv. Marci vii. Post in Tyriorum, & Sidoniorum fines profectus Chananae filium sanat: itenque surdum, & mutum, Marci vii, 31. Quatuor hominum milles septem panibus alit, Matth. xv, 29. Marci viii. Pharisaei signum querunt: & Discipulorum incredulitas castigatur. Matth. xvi. Marci viii, 11. Bethsaide cœxo vitum relitut. Marci viii, 13. Petrus Christum confitetur: qui & Passionem suam denunciat. Matth. xvi, 13. Marci viii, 27. Lucæ ix, 18. Post octo, sive dies transfiguratur. Matth. xvi. & Matric. ix. Luce ix, 28. Lunaticus curatur. ibidem. Didrachnum perolvit, Matth. xvii, 24. De principatu inter Apolitos oritur contentio. Matth. xviii. Marci x, 33. Luce xix, 46. Varias conciones habet: velut dimittendum est fratri, quoties in nos peccat: Matth. xviii, 15. Luce xvii, 3. Servum inutilem fecit quemlibet putare debere: Luce xvii, 5. Secundum hæc Christus in Judeam & Galilæam præfiscitur: & cum Pharisaeis de matrimonii fribilitate disputat. Matth. xix. Marci x. Luce xvi, 18. In itinere à Samaritanis excluditur. Luce ix, 51. Doct' agn' divites salutem confugi: Matth. xix, 16. Marci x, 17. Luce xvi, 18. Ad Eseneopagum venit, Joannis vii. Parabolæ denarii diem non ponuntur. Matth. xx. Adultera Christi scilicet

C A P U T X I X.

Dominicae Passionis, & eorum, quæ post eam acciderunt;
historica Διήγησις.

fermones; de non timenda corporis morte, deque
divitiarum abiicienda sollicitudine. **Luca xii.** Peni-
tentiam agendum esse diversis exemplis, & parabolis
doceat: tum colorum regnum cum finapis grano com-
parat. **Luca xiii.** Herodem vulpem nominat, & Hie-
rofolymum communiat. **Matth. xxiiii, 37.** **Luca xiii,**
31. Ad Encaniam venit; ubi lapidibus tantum non obrui-
tur. **Joannis x, 22.** Hydropicum sanat, & parabolam
disputat de invitatis ad cenam. **Luca xiv.** Parabolam
ad junxit alias de ove, drachma, & prodigo filio. **Luca**
xv. Parabola villici; & historia Lazar; **Luca xv.** De-
cem elephantiacum curantur. **Luca xvi, 11.** Iugis ora-
tio commendatur, **Luca xvii.** Publicani & Pharisei
parabola: **Luca viii, 9.** Lazarum à mortuis excitat.
Joannis xi. Instante passione, pergit Hierosolymam,
& in itinere mortem suam prædictit. Tum Zebedæi
filiorum mater Christum convenit. **Matth. xx, 17.** **Marci**
xx, 32. **Luca viiiii, 31.** Cœcus duos ad Jerichuentem
sanat. **Luca xix.** In Zaccari domum ingreditur. **Luca**
xix. Cœcus alter extra Jerichuentem illuminatur. **Marci**
x, 46. **Luca xvi, 35.** Parabola de minis in fervos di-
stributis. **Luca xix, 11.** Ante sex dies Pascha Betha-
niaz à Maria perunguitur: **Matth. xxv, 6.** **Marci xiv, 3;**
Joannis xi, 1. Magna deinde pompa urbem ingreditur,
at faultis acclamationibus excipitur. **Matth. xxii, 1.** **Marci**
xii. **Luca xix, 29.** **Joannis xi, 11.** Ficulne maledi-
cit, & negotiatores extrudit ex Templo. **Matth. xxi, 12.**
Marci xi, 11. **Luca xix, 45.** Pharisei interrogant, &
vicimus interrogantur de baptismo Joannis. **Matth.**
xxi, 23. **Marci xi, 27.** **Luca xx.** Parabola de vinea
agricolis locata. **Matth. xxi, 33.** **Marci x, 9.** Parabola
vocatorum ad nuptias, & renuentium Matth. **xxii.**
De tributo dando Cesari interrogatur. **Matth. xxii, 15.**
Marci xi, 13. **Luca xx, 20.** Sadduceos confutat.
Matth. xxii, 23. **Marci xi, 18.** **Luca xx, 23.** Per-
contatur Legisperitus quod sit maximum mandatum,
deinde Christus filium se esse Dei ex Davidis autoritate
comprobat. **Matth. xxii, 33.** **Marci xi, 28.** **Luca xx,**
39. De Scribis & Phariseis audiendis, non imitandis
differit. **Matth. xxiiii, 1.** **Marci xi, 38.** **Luca xx, 46.**
Feminam pauperem collaudat, que minutando in ga-

gallicinium vocatur; Matthæus, Lucas, & Joannes posterius hoc intellexerunt. Longiore deinde sermonem pertinxit, qui Joannis capitulo aliquot exponitur. Quo finito exit in montem Oliveti; ubi Patrem orans pro doloris acerbitate sanguines sudore permundauit. Captus à Judæis, proditore præente, ducitus est ad Annam Caiphae ficerum: inde ad ipsius Caiphae domum, in qua Petrus ter negavit: ut trie Evangelista docent. Joannes enim, qui priorem negationem in ædibus Annae factam indicat, sic interpretandus est, ut *τοῦ τε πατέρων* verbu*μ* 13. cap. xvi. velut prius ad Caiapham esse perdictum. Quare quædam ē Cyrillo suppla nonnullis videntur, & ex commate 24 traducenda, *τηνταριναν αὐτὸν δεδεπόνως καίσανα*. Producens in concilio Christus, & contumeliose habitus dilucido ad Præsidem perducens. (Erant enim tum in potestate Romanorum Hierosolyma, & Syria provincie contributa.) Accusantibus ergo Christum Judæis, & ut dannaretur instantibus, Pilatus initio resulit. Hinc non mediocris est quæstio, nec explicatio facilis, non folium cur Judæi Christum ad Præsidem adduxerint, nec eum hominem, quem mortis esse remm de conciliis sententia pronunciaverint, per seip sumi punirent, maximè blasphemie nomine damnatum: quemadmodum Stephanum postea sine Romani magistratus autoritate lapidibus obliterarunt; & eodem supplicio Christum non semel aggressi sunt, sed multò magis illud moveret, quod Judæi, Joannis xvi. 11. 31. horatanti Pilato, ut Christum ipsi morte afficerent, respondere feruntur: *Nobis non licet interficere quemquam.* Cum haec verbi alii propter diem festum usurpata esse putent; ut Chrysostomus, Cyrillus, Augustinus: quod per festos dies neminem occidi licet: alii de Crucis supplicio nominatum exceptum velint; quod à Judeorum moribus alienum erat, & Romanorum proprium. ut Chrysostomus, Euthymius, Maldonatus, Janseius: alii denique quod omnis capite puniendi potestas Judæis estet à Romanis adempta; prima ratio probabilis non videatur. Secunda, nisi aliud accedat, non satis congruit. Plus enim Judeorum vox significat: cum ibi negant supplicium de quoquam licere sumere, quam ut de sola cruce possit accipi. Tertia denique, quam ex omnibus amplectendam maximè iudicio, expolienda nihilominus est, uberiorisque declaranda. Scendum est itaque Judeos à Romanis omni gladii jure praepotuisse; quod & Maldonatus obseruat: & id ipsum quadriginta circiter annis ante templi excidium Romanos instituisse, docent Hebrei. Sed in causa majestatis, & iis crimibus, qua ad Rempib. imperiumque pertinebant, Judæis non cognitio folium, sed etiam executio negata fuit de iis, quæ ad legem suam attinerent, permisus Præfusis quæstionem habere, ac punire poterant, cui simile jus in Babylonica servitute concelebrium iis fuisse; Sufiana historia testatur. Judæi porro Christum majesticos, ac perduellios reum peragere omni ope studebant, adeoque Romanis damnandum, animadverendum tradere; quo & auctoritate majori res administraretur; & graviorē illi apud populum concitarent invidiam; atque, ut in eo criminum genere vitari contiguo folet, si qui fautores illius ac studiosi forent, vehementius absterrentur. Quocirca instanti Pilato ut Christum ipsimet plecerent, nescienti sibi esse esse. Quod sextam fuisse dicit, quando Pilatus flagellatum Domnum Judæis fitit, atque damnavit. *Rufus Marcus cap. xxi. 33. Προσέσθη ὁ ἄγας ἵερος ἐπίπεδος τῷ ἀλυτῷ τῷ λευκῷ γάλιῳ, ἢ σέστραις.* Cum fuisse hora sexta, tenebra facta sunt super universam terram, ut quod ad horam nonum quod & Matthei cap. xxvii. 45. legitur. At Lucas cap. xxi. 44. *λογὴ ἡ ἑβραϊκὴ ἡ ἥρα, ἡ οὐραῖς ἡ ἕπειρος.* Erat autem quasi hora sexta, & tenebra facta sunt. In his sacramentis historiorum verbis contrarietas quadam inesse videatur. Nisi si hora sexta damnatus est à Pilato Dominus; ut quis scribit Joannes: quomodo verum est, quod reliqui triplex asserunt, ab hora sexta orbiterbitum obductus esse tenebras. Hoc enim crucifixio jam Christo contigit. Item si hora tercia crucifixus est, ut Marcus referat, quid Joanni facias, qui hora sexta dictam in illum esse fermentiam narrat? Et veteres, & recentiores antores plurimam utrumque illud *ἄγοντα* exercut. Notum est illis, qui illorum commentarios legerint, quā varie interpretationes exfliterint, quarum haud *έστι* an illa omni ex parte satisfaciat. Neque hic percenfere omnes attinget. Communis est, ac recepta maximè, quā iam *λευκή* rum nemo præterit, conciliandi ista ratio. Horas ab *λευκῇ* Evangeliis non uitato more dixerunt pro duodecima, acipi diei parte, sed pro quota; quomodo & nos in quatuor est tributa vigiliis. Hoc modo primam horam appellatam esse, quæ ab hora diei prima, five crepusculo matutino, ad tertiam, quam nonam vocamus, extenditur; alteram vero, quæ ab hora nona noctratis ad meridiem pertinet, vocatam est tertiam: quæ à meridie ad tertiam pomeridianam, sextam postremam denique ab hora tercia pomeridianam ad occasum, nonam, seu vesperam esse dicam. Ita Jansenius cap. cxlii. & Maldonatus noster. Alii vero, qui quadrupliciter illam diem divisionem amplexi sunt, trihorionum, horam tertiam; secundum, horam sextam nominant; tertium, horam nonam; quartum, vesperam: ita ut ab ea hora, à qua diei quadrans incipit, nomen habeat; non ab ea in quam definit; ut superioribus auctoribus vixit est. Hac est Baronii sententia ad A. xxxiv. N. 16. quam & Melchior Canus lib. II. & Toletus, Ribera, commentaris in Joannem referant; neque tam penitus approbat. Ideo faciunt maximè, quod illa diei quadrupliciter distinctum nullum idoneum audiret. Ideo & Catenonus Exercit. xv. N. ex. *Cateno* Baronum redarguit, quod Cenforini testimonio diei non partes illas quatuor affirmet: *Cenforius, inquit, in diem non dicit, quem laudat Baronius, alii post illum. Meminit quidem Cenforius quadrantis diei; de hoc nibil quicquam facit ad illam observationem qua de nunc agamus.* Atqui manifestissimi te falsi importunus ille Baronii castigator alligat. Hoc enim differtissimis verbis Cenforinus dixit, quod cum dicere Author Annalium asseverat. Cap. xxii. Cenforini verba sunt: *Alii diem quadrupliciter: sed & nonē dividēbant, quod militūdo ista tur militaris, &c.* Quamobrem non auctor divisionis istius vulgari illi sententia deest. Quin & probable est eadem apud Judeos in consuetudine fuisse, cum, quod huic, Cenforino teste, respondeat, noctis apud illos quadrupliciter dicrimen obtinuisse confet. Nam prima, secunda, tertia, quarta vigilia apud Evangelistas occurruunt.

Martini conciliare licet.
Sed de tempore, quo in cruce suffixus est Christus, & quod cum codem ferè spectat, de damnationis, ac latè sententia momento difficultissima quæsto est, ex Evangelistarum contrariis in speciem autoritatis exorta. Marcus imprimis, cap. xv, 25. *λέγεται γάρ τόπος* rei, ait, *και ἐνώπιον αὐτοῦ οὐδείς οὐδεποτε*. Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum. At Joannes cap. xix, 14. horam quasi

LIBER DUODECIMUS, CAP. XX.

Etenim tertiam, sextam, nonam Evangelista non alter in historia Dominicæ passionis accipiunt, quam in operiorum parabolæ cum illas ipsas; tum undecimam, Matthæus cap. xx. que postrema utique tempus orationis non significat. Itaque Toleti prius illud amplectetur; aut corruptum ab exscriptoribus esse contextum; aut in infidelis loci tractatione confessionem incitare possunt, quā temeritatem notam esse sustinunt. De librariorum culpa contentum ex antiquis Hieronymus, & quorum meminit Theophylactus ille in Comment. ad Psal. lxxvii. quamquam germanum hoc opus non est, & de auctore merito dubitatur. Iste vero in cap. xix. Joannis. Sed utrius Evangelista locus in mendo sit, Marci, & Joannis, haud convenit. Hieronymus Marcum emendandum asserit; quem horum sextam posuisse credit: sed antiquiores episcopum Gracum, id est *s*, quæ est nota senarii, putavisse esse *r*, hoc est *quæqua*. At illi, quos laudat Theophylactus, Joannis verba cagitant; & è contrario pro *r*, id est *reim*, non *s*, id est *iom*, irrepsisse confirmant. Quia in sententia Petrus Alexandrinus est in Opusculo nondum edito, quod penes nos est: qui in autographo Joannis quid Ephesi servabatur, scriptum sūisse refert, *æc hæ dñi r̄im*. Mihi vero Marci locus potius, quam Joannis corrigendum videatur, si quid emendatione est opus, quod & Cajetano, & Melchiori Cano lib. 11. de locis viarum est quamquam leviter hallucinatur, dum Theophylactum, contra ac res est, scripsisse refert, apud Marcum pro *reim* *eūl̄w* esse reponendam. Sed Marci potius voculum immutandam esse inde milii perluadeo, quod cum tam multa ab diluvio, quo Christus ad Præsidem adductus est, ad id tempus, quo damnatus & crucifixus est, administrata sint, non videntur hac tam brevi intervallo, hoc est triuorio circumscribi posuisse. Negue enim tantillo spatio duci Christus, accusari, interrogari, ad Herodem mitti, redire iterum ad Pilatum, rogari populus utrum dedi fibi malum, condemnari, extra urbem ad supplicium educi, ac denique crucifigi poterat: cunctante præsertim, ac tergiversante Præfide, & quidvis agente, ut à morte innocentem eximeret. Quare sex ad minimum horastan- varietas actionum posuitur. Adde Matthæum ipsum, cuius breviora fere Marcus creditur, itidem ut alios Evangelistas, hora sexta contenebratum Solem esse, dicere. Non est autem verisimile tribus circiter horis, postquam crucifixus est Dominus, obducatur Sol esse caliginem: quin id subito potius evenire. Nam quid Theophylactus opponit; ideo ante sextam horam affixum esse cruci, quod ab hora sexta tenebræ fecerit, illud est levissimum. Etenim sub hora sexta finem decifere Sol potuit, cum inente hexa Christus actus esset in cruce. Atenim Nomnum in Paraphraesi Joannis *reim* legiſe putes. Scribit enim:

*Sexta vero, quam vocant, ante sabbatum erat aurora,
Avebatur autem tertia lethifera hora.*

CAPUT XX.

Reliqua Dominicæ historiæ post mortem gesta.

PRIMA est omnium, & aliquibus visa difficillima
quaestio de triduo Dominice sepultura. † Neque
enim satis intelligi potest quomodo Christus, quod
Matthei xii, 40. denuntiaverat, tribus diebus, to-
tidemque noctibus in corde terra jacuerit. Nam si
Parv. II.

cinque
Parigi II

[†] Pro Hieronymus hic legi solebat Petavius: quo Theophylactus dicitur. Ita & Ambrosius de interpellat. Job. Cap. v. Petavius.
[‡] Addit. Lib. I. Quæst. Evangelicarum Quæst. viii. T. i. Petavius.

qui tamen minime integri sint accipendi, sed libati dumtaxat, & incepit.

Athenienses Cesariente Concilium, cui Theophilus Episcopus praefuit; cuius fragmentum Beda Opus de ecclesiastico refert, paucum esse Christum afferat xi. Kalend. April. & viii. Kalend. resurrectio; unde etiam triduum ad Paschales terminos adjecti. Ita Paulus argumentatur; qui & xi. Kalend. April. non ut à nonnullis scribitur x. Kalend. legendum afferat, cui nos hac in parte suffragamur. Nam & in vulgata editione Beda, & in membranis, xi. Kalend. extat quamquam in cuius septimo Kalend. resurrectio dicatur; errore manifesto. Verum perperam ex loco Paulus errorem suum tuetur. Neque enim fatis animadverterit, quia in eodem fragmento à Theophilou surpata ponuntur. Pascham ibi Dominum ait at xi. Kalend. April. quod ea nocte Iudeis traditus fuerit. Nempe x. Kalend. in crucem actus est, quae fuit Parasceve. Passioni vero etiam dies antecedens imputatur, quod sub noctem, peracto epulo Paschali, à Iudeis comprehensus fit. Frustra itaque Paulus testimonio Concilii illius abutitur: quod nihil prater communem de tempore passionis opinionem continet.

De resurrectionis historia. Superest ut eorum, quae post passionem, ac sepulchrum Christi contingunt, historiam brevi compendio pertexam: quae obscuritate sua antiquos omnes, ac recentes interpres multum exercut. Ita enim diversis modis ejusdem ab Evangelistis rei gestae series exponuntur, ut contraria nonnumquam invicem affirmare videantur. Hanc etiam capitibus aliquot complectar. Primum Matthaeus, vespere Sabbati, quae lucefici in prima Sabbati Mariam Magdalenam cum altera Maria venisse dicit, ut sepulcrum Domini videat, ac tum Angelum apparuisse. Reliqui tres non vespere, sed mane summo diluculo adiisse significant; neque tamen inter se penitus concordes esse videntur. Marcus enim cap. xvi., sabbatorum *τέλος*, valde manu progrebat ait mulieres ad monumentum, *ανατίκλωσε τὸ θάλασσα*, oratio jam Sole. Lucas vero cap. xxiv. *ἔρχεται θάλασσα*, summo diluculo. At Joannes cap. xx. *καὶ οὐδεὶς ἦν ὅντες*: cum adhuc tenebra essent. Quinam ita consentient, cum adhuc tenebrae essent advenientes feminas, & ortum jam Solem fuisse? Ruris Matthaeus, & Marcus Angelum unum apparuisse dixerunt; Lucas & Joannes duos. Item Matthaeus Angelum sedisse referunt super lapidem, quem evolaverat ab alto monumenti: Marcus eundem intra monumentum sedentes facit, cui de loco Joannes adstipulatur: et si duos non unum commoret. Ad hoc, Joannes Mariam Magdalenam, statim atque pervenit ad sepulchrum, ut evolutum lapidem vidit, ocyus ad Apostolos cucurrit scribit; ac Petrum, & Joannem ad spectaculum excivit. quibus digressis harentem illum primum Angelos duos; deinde Dominum ipsum aspexisse. Hac sunt principia quationum faltigia, quae in resurrectionis historia propter Evangelistam occurrint de quibus cum multa sint ab antiquis Patribus, Augustino praesertim lib. iii. de Confusione Evangeliorum cap. xxiv. Hieronymo Epistola cl. Gregorio Nysseno Oratione ii. de Paschate, ac recentibus Evangeliorum interpretibus, Maldonato, Jansenio, Tolero, & aliis innumerabilibus memoris prodita, nos de iisdem illis, quid videatur, paucis explicabimus.

Ac prima fane quæstio ex Latinis principiis verbis originatur. Neque enim fatis ista capere possumus. *Vespere Sabbati, quae lucefit in prima Sabbati.* Quorū enim relativum illud, quae, pertineat, est obicurum. unde videbit possit interpres *vespere* scripsisse, non *vespere*, quod nonnulli sentiunt. Sed in antiquissimis exemplaribus non aliter, quam in vulgaris est, legitur. Graeca sic habent. *ἡ μὲν ηὔησεν, τῇ θηρωνέστερῃ παλαιότερον.* Servò Sabbatorum ea quae lucefit in unam Sabborum, quae à Gregorio Nysseno ita declarantur; ut sit, *νὴ πέμπτη, καὶ θερινὴ τηεγειθῶντος εἰδουμένη*: longè post confessam hebdomadem, adeoque summo dilu-

* Trix *νεκρώσεως* maximē attendenda sunt. Quae est opinio Iustiniani Pelusiota Lib. ii. Ep. 112. & Lib. i. Ep. 114. Vide Augu-

l. xxxviii. & Cassianum Lib. vi. de incarnatione. Ambrosius Lib. de Interpell. Job. cap. v. Eclipsim putat esse noctem. Pseudo Tom. x. Serm. 3. de tradit. Symboli. & Tractat. in Psalm. viii.

Chronologis memoria proditam asseverant, Christum Dominum anno secundo vel tertio Olympiadis ccii. paucum esse sentiunt. Sic Africanus lib. v.

¶ *Χρονογράφων* apud Eusebium lib. viii. de Demonstr. & apud Hieronymum in cap. ix. Danielis. Quin & Eusebius ipse Chronico ii. ubi Phlegontis verba pag. 243. producit, paucum esse non anno iv. Olympiadis affixit, sed tertio; cui & annum Tiberii xviii. appofuit. Anno hic erat Abramii MMXLVII. ad quem ex methodo annorum Eusebii addendi sunt anni 2696. Confect annus Periodi Julianae 4743. quo ad autumnum ceperit annus tertius Olympiadis ccii. perfeveratque ad autumnum anni Periodi Julianae 4744. quo annus quartus inicit. Quare anno tertio, pag. 284. non quanto Paſſionem illigavit Eusebius, quem Hieronymus est fecutus. Caſtingandus vero idem Eusebius, dum lib. x. de Prepat. scribit annum xv. Tiberii incide in annum quartum Olympiadis ccii. Legendum Olympiadis ccii. hoc est *οὐ* non *εἰ*. Nunc illud respondet velim, qui Phlegontis testimoniis non oppugnat, ecquid Africanum, Eusebium, Hieronymum, Phlegontis libros legisse putent. Quod quia de Africano faltem negare non possunt; dicant porro quid in illis iudicij fuſſe censent, si cum apud Phlegontem observarent horribilem Solis eclipsin anno iv. Olympiadis ccii. contigisse, & eam esse vellent, que moriente Christo contra natura ordinem apparueret; atque idipsum ethnici illius auctoritate suaderent; si hanc, inquam, non anno illi, quo ille scriperat, sed alteri tribuscent, satin' sanos illos arbitrentur. Quamobrem ne tantum stuporis antiquis illis Patribus affingatur, ut propemodum fatari necesse est Africani verba à librariis fuſſe corrupta. * Cum enim scripsisset *τὸ δέκατον τέταρτον* οὐ *τὸ δέκατον τέταρτον*, aut certe *τὸ δέκατον τέταρτον* *τέταρτον* legit; hoc est quarto. Similis huic hallucinatio in Diodoti loco commissa est, quem ex primo Bibliothecis libro citat Eusebius in Excerptis Scaligerianis pag. 30. Cum enim Diodorus scripsisset Aſyrios imperiale annis *αὐτὸς Καῖσας εἰς τὸ δέκατον τέταρτον*, ut referat Cœſtas in lib. i. libro: in Excerptis legitur *ἐν τῷ δέκατῳ τέταρτῳ*, in iv. libro. Quare Epiphanius, aliorumque sententia, que Christum paſſum afferit anno ii. Olympiadis ccii. Phlegontis testimonio confitentia magis est, quam ceterorum. Presertim si anno Juliani lxxvi. Periodi Julianae 4744 id accidisse dicatur, que secundus annus Olympiadis ccii. ab Autumno superiori captus ex uſu Syromacedonum, & Græcorum Orientalium in cursu fuit.

Denum Epiphanius decretum, maximē quatenus plenilunio paſſum esse Christum negat, Dionysii autoritate redarguitur. Hunc enim Epistola vii. ad Polycarpum scripsisse putant, in ea Solis defensione quam fēc̄t Epiphanius. Nam post eclipsis, *ἡ τέλος θερινή*, id est obdictionem, Lunam ad eum cœli perenire locum, qui ē diametro Soli erat oppositus. Verum nihil ex iis verbis de Plenilunio confitetur. Quamvis enim Luna tunc effet *ἀπόλυτη*, & in tertio quadrante verfaretur, cum ea post *θερινήν* ad pristinam sedem rediret, per oppositam Soli ex adverso plagam transiisse, non in ea constituisse dicetur.

Pars. II.

Ii 2

De

* Addebat Petavius in ora Codicis sui: sed procul manentibus inter Magdalena venit, eique Dominus aperit.

§ Meminit huius Eclipsis Origenis, lib. 2. contra Ceſsum, ex lib. xii. Chronic. Petavius.

* Phlegontis lib. ii. de Cosmop. cap. xxii. ita legit, ut nos, uramque Magdalena. Hanc negat primō vidiſſe Do-